

Posudek na disertační práci doc. ThDr. Václava Ježka, Ph.D. *The Historical and Archeological Importance of Travel Accounts Made by Russian Pilgrims to the Near East from the 12th to 19th Centuries (Russia and the Near East in the Context of Ecclesial History)*. Praha 2018. 322 stran a přílohy.

Doc. ThDr. Václav Ježek, Ph.D. si pro svoji další disertační práci zvolil neobyčejně náročné téma, které v českém prostředí jednoznačně novátorské a nepatří k nejzpracovávanějším ani v jiných zemích, včetně Ruska. K jeho zvládnutí bylo možné použít dvou cest, s využitím starší i novější literatury připravit i tak pro české prostředí zcela ojedinělou práci, nebo využít archivní a vydané prameny a pokusit se vytvořit zcela ojedinělý text, který přinese čtenáři řadu nových informací, postřehů a řádně argumentačně podložených hodnocení. Václav Ježek zvolil druhý přístup. Musel prostudovat velké množství pramenů vydaných v edicích i pramenů archivních a zvládnout zpracovat značné množství informací, jejichž hodnocení a interpretace nebyly rozhodně jednoduchou záležitostí. Musel zvládnout množství odborné literatury, zde je třeba kromě jiného ocenit jeho jazykovou vybavenost, jež mu dovolila využít potřebné práce bez zprostředkování jiných autorů. Časový záběr a rozsah zkoumaných problémů omlouvají absenci v kvalifikačních pracích povinné kapitoly v podobě hodnocení pramenů a literatury, protože ta by v tomto případě vydala na samostatnou práci. Text práce je ústrojně členěn do třinácti kapitol, k nimž se přidává závěr a bibliografie. Problém, který souvisí se značným rozsahem práce, spočívá v tom, že se informace v nich obsažené někdy opakují.

Ústředním problémem, který Václava Ježka zajímal v celé práci, byl vztah mezi Řeky a Rusy. Všimá si jej v různých časových obdobích a také v širších politických, náboženských a kulturních souvislostech. Ukazuje, jak důležitý byl vzájemný vztah pro oba partnery. Ocenit je třeba nadhled, který si dokázal uchovat a který mu zabránil ve sklouznutí k nepřesným a zavádějícím hodnocením. Jako příklad je možné uvést hodnocení postoje a jednání patriarchy Jeremiáše při zřízení moskevského patriarchátu, nebo cesty Arsenije Suchanova a jednání patriarchy Paisije v 50. letech 17. století. Za velmi zajímavý je možné označit postřeh, že v 17. století posílali milodary východním křesťanům, z ruského tradičního pohledu, představitelé světské moci, zatímco v 18. století se této role ujali představitelé církevní. Otázkou, která stojí za zamýšlení je, do jaké míry přitom ruská vláda kladla důraz na charitativní pomoc a do jaké míry usilovala o posílení mocenského a politického vlivu. Velmi podstatný je rovněž soud o

zprostředkovatelské roli Řeků po roce 1453, když pomáhali navazovat Rusům kontakty s Turky. Podotknout je třeba, že stejně důležitá byla jejich úloha při formování kontaktů vznikající Moskovie s papežskou kurií a císařským dvorem ve druhé polovině 15. století.

Jádrem práce jsou ovšem kapitoly, které se týkají 19. století. Zde právem konstatuje, že došlo ke změnám ve vzájemných rusko-řeckých kontaktech, protože se změnily podmínky na cestování, což bylo dáno měnicími se politickými poměry. Zároveň se však projevovaly protiklady, kritizovali ruskou zbožnost, která nešla do hloubky a u které se projevoval nízká úroveň vzdělání. Rusové naopak vytýkali Řekům povrchnost a nedisciplinovanost. V intenzivnější míře se projevovaly tradiční problémy, jež prameny reflektují už od 16. století.

Závažné je konstatování, že ruská zahraniční politika zdaleka nesledovala jako jednu ze svých priorit ochranu církevních zájmů. Všimá si také střetání mezi evropskými mocnostmi v Palestině a na Balkáně, jež vyvrcholilo Krymskou válkou. Oprávněný je závěr, že Turci dokázali obratně využívat sporů mezi křesťanskými církvemi a státy k posilování svého vlivu. Do přímé souvislosti s těmito jevy dává také vznik ruské duchovní mise a dalších organizací a institucí, jež působily v Palestině. Bez zajímavosti rozhodně není, že státem zakládané instituce dostávaly do konfliktu s duchovní misí, což potvrzuje už připomenutý fakt, že ruská vláda se ve své zahraniční politice příliš neohlížela na církevní zájmy.

Výklad obecnějšího rázu doplňuje Václav Ježek konkrétnějšími glosami v celé práci. Při výkladu vývoje v 19. století se tyto glosy proměňují v možno říci další linii výkladu zvolených problémů. Tvoří ji medailonky významných osobností ruského původu. Právem připomíná působení archimandritů Porfirije (Uspenského) a Antonije (Kapustina,), kteří se zasloužili o vybudování a působení ruské duchovní misie v Palestině. Podrobně rozebírá všestranné působení A. A. Dmitrijevského a poukazuje tak na další podstatný fakt, že se součástí ruského působení stávalo i vědecké bádání, jemuž proto věnuje samostatnou kapitolu.

Ocenit je třeba pasáže věnované osobnosti Konstantina Pobedonosceva, v nichž se výstižně dotkl jeho konceptu vnitřní politiky a důkladněji jejích v důsledků v oblasti politiky zahraniční, příznačně klade opět důraz na jeho vztah k Řekům.

Třetí linií, již Václav Ježek sleduje, jsou cesty ruských poutníků především do Palestiny. Zde využil velkého množství pramenů publikovaných i archivních a vytvořil velmi podrobný přehled těchto cest. Snaží se přitom o těchto cestách poskytnout maximum informací, což není v řadě případů vůbec jednoduché. V každém případě poskytl čtenáři možnost poznat, jak

důležité byly pro ruské prostředí kontakty s řeckým prostředím, že je nelze redukovat jenom na vztah mezi nejvyššími představiteli a že přetrvaly i po zániku byzantské říše a vzniku ruské autokefální církve v intenzivní podobě.

Disertační práce pana Doc. ThDr. Václava Ježka, Ph.D. zahrnuje příliš rozsáhlý časový úsek a mnoho velkých i dílčích problémů. Ukazuje na jeho nespornou a až jedinečnou znalost literatury ke studované tematice a rovněž velmi široký okruh pramenů. Sladit obrovské množství informací, jež do své práce zahrnul, do jednoho celku a udržet přitom koncepční jednotu, není jednoduché. Nutně vede k tomu, že se překrývají názvy kapitol a také jejich obsah. Omezuje se tak možnost poskytnout čtenáři přehledný a ucelený obraz podložený znalostmi a na jejich základě precizně argumentačně podloženými závěry a hodnoceními.

Disertační práce pana Doc. ThDr. Václava Ježka, Ph.D. splňuje požadavky kladené disertační práci, proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení prospěl. Do rozpravy navrhuji otázku – zda a jak se v ruské politice vůči východním křesťanům projevovala koncepce Moskvy Třetího Říma.

V Brně 11. září 2018


Doc. Dr. Pavel Boček, CSc.